

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ВЛИЯЕЩИТЕ ФАКТОРИ ВЪРХУ ПРОЦЕСИТЕ НА РАДИКАЛИЗАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ

Петър Маринов

RESEARCH OF THE FACTORS INFLUENCING THE PROCESSES OF RADICALIZATION IN BULGARIA

Petar Marinov

***Резюме:** В основата на всеки процес на радикализация, на личностно и на групово ниво, начало е чувството за несправедливост. В тази връзка е необходимо изследването на факторите, които подтикваат преминаването от едно състояние към следващо ниво и тези, които имат възпираща роля. Представена е основната част от проведено теренно проучване, което цели установяване на влияещите фактори и наличието на условия за възникване на процеси на радикализация и последваща терористична дейност на територията на Република България.*

***Ключови думи:** радикализация, тероризъм, фактори, религия, етнос, образование, ценности.*

***Abstract:** At the root of every process of radicalization, at the personal and group level, is a sense of injustice. In this regard, it is necessary to study the factors that encourage the transition from one state to the next level and those that have a deterrent role. The main part of a conducted field study is presented, which aims to establish the influencing factors and the existence of conditions for the emergence of processes of radicalization and subsequent terrorist activity on the territory of the Republic of Bulgaria.*

***Keywords:** radicalization, terrorism, factors, religion, ethnicity, education, values.*

Тероризмът е стратегически риск и това означава, че системите за национална сигурност трябва да се обърнат с лице към този риск и да създават необходимия нормативен, финансов, информационен и човешки капацитет за ранно сигнализиране, превенция, реагиране, противодействие и ефективно овладяване на последиците от него. Противодействието на такова сложно и многопластово явление налага политическа воля и решения, изискващи визия, стратегия, лидерство, държавност, както и фокусиране на цялата система за национална сигурност към обществото и отделните негови граждани. Това предполага стратегическо ниво на противодействие и ангажиране на

сериозен управленски и институционален ресурс и усилия на стратегическия мениджмънт на държавата.

Основен компонент и мотивационен инструмент на тероризма, е процесът на радикализация. Въпреки липсата на консенсус, относно разбирането за явлението радикализация, този феномен се налага като следствие и резултат на все по-сложните обществени процеси в модерните и постмодерните общества. Като всяко явление с транснационални характеристики, то има своите универсални белези, но и своите уникални и локални отличителни линии.¹

В последните години се наблюдава и тенденция за преразпределение на числения състав на етническите и цивилизационни групи. От друга страна, непрекъснатата промяна в концепциите за образование и изграждане на съвременната личност, както неравномерното разпределение в глобален план на ресурси и блага, водят към промяна на ценностната система в големи обществени групи. Отделни райони се героизират и се оформя микросреда, съществено отличаваща се от базовите характеристики на съответните региони. Силно се маргинализира респектът към държавата и държавните институции. В същото време, все по-често, се правят опити базовите инстинкти за съхранение на етническа или национална група да се експлоатира с корисни цели (етно фестивали, маркетингови кампании и др.) или тези чувства да се канализират като мотиватор за разпалване на дясно-екстремистки (дори и ляво-екстремистки) идеологии и настроения в обществото. Най-често това се прави като контрапункт на засилващите се процеси на радикализация на религиозна и етническа основа, протичащи в определени региони и етноси в Европа и на Балканския полуостров. Въпреки наложените стереотипи, белезите на маргинализация, могат да бъдат идентифицирани и сред представители на основните и доминиращи етнически и религиозни общности, които започват да демонстрират девалвация на ценностната система и функционална неграмотност.

Въз основа на формулиран основен алгоритъм за мотивация към терористична дейност, в чието начало е чувството за несправедливост², е необходимо изследването на факторите, които подтикват преминаването от едно състояние към следващо ниво и тези, които имат възпираща роля.

¹ Наръчник – към договор УРИ №5785 опм-26 5785мпд-6/ 24.01.2018 г. – „Провеждане на национално експертно изследване на тема: Ранно разпознаване на признаци на радикализация с оглед осъществяване на ранна превенция“, по проект „Разширяване на експертния капацитет на служителите на МВР за превенция на агресивни прояви в обществото, корупция и радикализация“, договор № BG05SFOP001-2.004-0003-C01/27.12.2016г., за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по Оперативна програма „Добро управление“.

² Marinov P, Processes of Radicalization and Development of Terrorist Activity, Defence Against Terrorism Review – DATR, Centre of Excellence-Defence Against Terrorism (COE-DAT).2022, ISSN 1307- 9190

В интерес на изследване и анализ на условията и факторите за радикализация в България, в периода май 2019 до ноември 2021, с частични контроли през май 2022, е проведено теренно изследване.

Основната хипотеза при това изследване е, че фактори за формиране и задълбочаване на чувство за несправедливост и последваща радикализация могат да бъдат неудовлетвореност в социален и професионален аспект, идеология или религиозно последование, негативно или дискриминационно отношение, връзки с организирани и терористични групи, терористична пропаганда и др.

В същото време образованието, интелектуалното ниво, осъзнаването на последствията от собствените действия, и като цяло, системата от ценности морални норми, биха имали възпиращо действие.

Целта на настоящото изследване е на базата на използване на различни изследователски методи да бъдат изяснени основните нагласи, както в широк кръг от обществото, така и в застрашени социални и етнически групи, и на тази база да бъдат формулирани изводи, относно наличието на предпоставки за радикализация и привличане на лица за действия в интерес на терористични организации.

При изследването е използвано пряко анкетиране, с използване на предварително формулиран анкетен лист, на лица с различна етническа и религиозна принадлежност, образователен ценз, от различни региони, с което се цели възможно най-висока представителност на получените резултати.

С цел допълнителна аргументация са проведени директни интервюта с представители или неформални лидери на различни общности.

Проведените изследвания са извършени от изследователски екип за собствена сметка, под ръководството на автора на настоящата статия в състав: Петър Атанасов – докторант, Даниела Димитрова – докторант, Мария Вълнева – докторант, д-р Асен Колев.

Освен текущи данни, изследователският екип цели при формулиране на окончателни изводи от проведените анкети, да бъде извършен и сравнителен анализ на получените резултати с тези от частичните изследвания на членовете на изследователския екип.

За добиване на емпирични данни са освен прякото анкетиране са използвани и допълни данни, добити от проведени дълбочинни интервюта, както и данни от вторични анкети, предназначени за изследване на частни научни проблеми.

При съставянето на анкетните листи са поставени следните цели:

- формулиране на обоснована теоретично - практическа характеристика на нагласите и основни морални ценности в

максимално широк кръг от представители на обществото. Основни подцели са: изясняване на нивата на меркантилност, патриотизъм, доверие в държавните институции, готовност за поставяне на интересите на обществото над собствените интереси, милосърдие, религиозност и самоидентификация и принадлежност към държавата;

- изясняване на наличието на зависимост между отделните характеристики и представителите на различни етнически и религиозни общности;

- да се изследва наличието на взаимовръзка между образователен ценз и останалите изследвани характеристики;

- изследване на зависимостта на получените резултати и региона на провеждане на изследването;

- наличие на признаци за протичащ процес на религиозна мотивация.

При така поставените цели, са формулирани основни хипотези:

1. Предполага се, че лицата с повишена меркантилност, биха били по-склонни към привличане в радикални групи или терористични организации, заради материални облаги;

2. Лицата с повишено чувство на патриотизъм биха поставили държавата, оцеляването на нацията, над отделни идеологически или религиозни манипулации. Това не изключва процеси на радикализация на националистическа основа;

3. Предполага се, че лица, които имат доверие в официалните държавни институции по-трудно биха могли да бъдат привлечени от неформални организации;

4. Предполага се, че милосърдието е естествен възпиращ фактор, спрямо извършването на насилствени актове и убийства;

5. Предполага се, че готовността за помощ и поставяне на интересите на обществото над собствените, е признак за ценностна система, която възпрепятства радикализацията;

6. Предполага се, че респондентите с високи нива на религиозност, могат да бъдат подпомагащ фактор за радикализация на религиозна основа;

7. Предполага се, че идентифицирането на личността, като част от държавата, е белег за осъзната отговорност, принадлежност и е възпрепятстващ фактор за привличане към противозаконни действия и действия срещу държавата и личността.;

8. Очаква се, че при тези от анкетираните, които в по-голяма степен са социално изолирани, рискът от възприемане радикални идеологии ще бъде по-голям.

Организация на изследването

Характеристика на целевата група.

Изследването е проведено сред български граждани от различни възрастови групи, с различен етнически и религиозен произход. Методът на регистрация е посредством анкетна карта. Дейността на терен за изследването е осъществен в периода между 2019 и 2021, като изследването не е провеждано системно, а през определени времеви периоди.

Общият брой на анкетите е 364 с възрастово разпределение показано на фиг.1

Фиг. 1 Възрастово разпределение на респондентите в проценти.

Анкетираните лица са групирани в десет възрастови групи, изобразени на фиг.1.

За определянето на възрастовите групи е взето под внимание наличието на няколко установени в световната научна и изследователска практика скали, приети от Световната здравна организация, Законодателството на Република България³, категоризацията на Националния статистически институт на Република България (аналогична с Евростат). Анализирана е и Теорията за развитието на Ерик Ериксън⁴.

По отношение на достоверността на получените отговори, съобразно възрастовата група може да се обобщи, че:

В малките възрастови групи, до настъпване на юношеството, отговорите на респондентите ще са силно повлияни от нагласите и

³ Закон за лицата и семейството, в сила от 10.09.1949 г., I. Физически лица - изм. ДВ. бр.120 от 29 Декември 2002 г.

⁴ Блюм Г, Психоаналитическите теории личности, Издателство „КСП“, 1996, перевод Харвин А.Б. 1996, оформление Альво, ISBN5-88694-030--8

формираните позиции в семейството, т.е. може да се допусне, че отговорите са белег за това какво всъщност се говори в семейството, в което се отглеждат анкетираните.

В юношеската възраст голямо влияние оказват средата, и формиращите се групи младежи. В този период се появява и инстинкта за принадлежност към група и стремежа поведението и позицията на индивида да са такива, които да позволяват максимална интеграция тази група.

Във високите гимназиални класове и студентските години, до голяма степен формирането на личността е завършено, изградени са позиции по основни теми и в същото време, отслабва потребността за принадлежност към група. Ето защо може да се приеме, че в този възрастов диапазон отговорите, дадени от респондентите до голяма степен отразяват тяхната искрена позиция.

С нарастването на възрастта, житейския опит и повишаването на образователния ценз, все повече се повишава способността за анализ на поставените въпроси и стремежът на анкетираните лица да дадат отговори, които биха ги представили в най-добра (според очакванията и формираните стереотипи) светлина, т.е. степента на социално желаня отговор се увеличава. При тези категории може да се приеме, че техните отговори отразяват по-скоро общите за обществената група (или цялото общество) формиран нагласи, стереотипи и тенденции.

Ето защо с цел повишаване на дискретността и за нуждите на изследването, резултатите на отговорите са групирани в описаните във Фиг.1 десет групи.

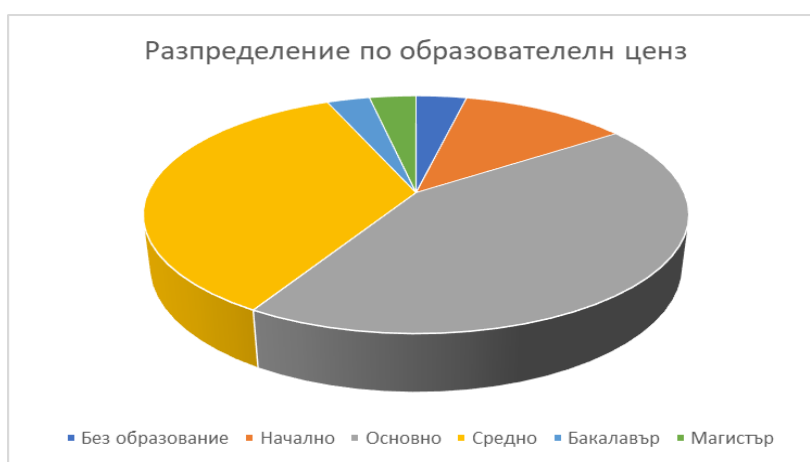
Разпределението на респондентите по териториален принцип е показано на фиг. 2.

Фиг. 2 Разпределение по място на провеждане на изследването.

За по-голяма теренна точност е необходимо да се посочи, че част от анкетираните лица живеят и в етнически обособените квартали на Пазарджик – квартал „Изток“, в Асеновград – квартал „Лозница“, в Пловдив – кварталите „Столипиново“, „Шекер махала“, „Аджисан махала“, в Панагюрище – голямата махала и тази в близост до мемориален комплекс „Априлци“, вкл. И ромските махали на Симеоновград. Тези населени места и етнически обособени квартали са умишлено включени, тъй като в тях са публично идентифицирани случаи на ислямистката радикализация, а в част от тях и признаци на капсулация и социално изключване.

Съобразно нивото на грамотност и образование анкетираните лица се разпределят, както следва (фиг.3):

Фиг. 3 Разпределени по образователен ценз.

От фигурата се вижда, че основната част от анкетираните са със средно и основно образование. Съществен е процентът на анкетираните лица без образование.

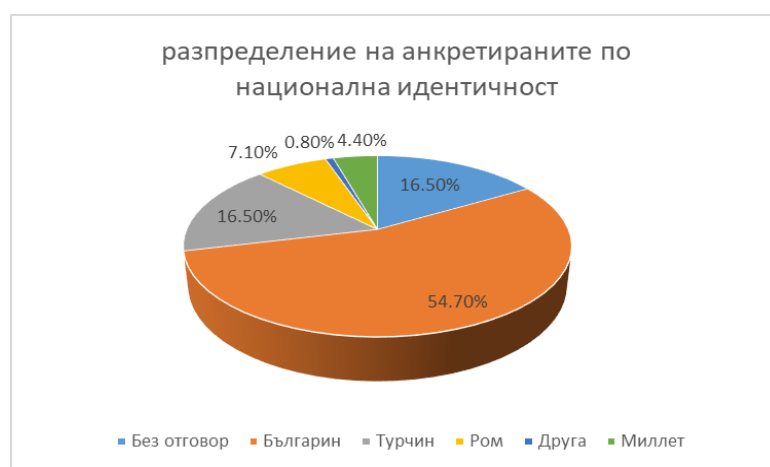

Фиг. 4 Разпределение на респондентите по професии и трудова заетост

От графиката се вижда, че съществен процент от анкетираните не са отговорили на въпроса. Причина за това, в основната си част, е липсата на постоянна трудова заетост. Друга причина за високия процент на неотговорили, са и посочените по-горе подбрани специфични райони за проучване.

Разпределението по етнически признак, показано на фиг.5, до голяма степен съответства и на данните за етническо разпределение в България, получени през националните кампании за преброяване на населението.

Тук обаче прави впечатление декларираната етническа принадлежност на част от анкетираните, около 4.5. % към група – миллет.

Фиг. 5 Разпределение на респондентите по етнически /национален признак.

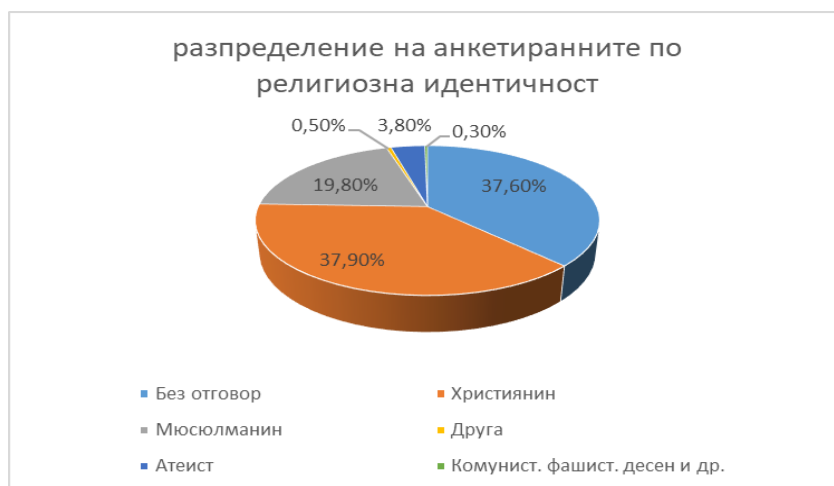
Самоопределящите се като миллет и миллетската общност не са нова група за територията на България. Интерес обаче представлява развитието на тази общност и нагласата за принадлежност на членовете на тази група към България, като държава и съзнанието им като български граждани, които могат да бъдат фактор за възпиране или подпомагане на процеси за радикализация и развитие на терористична дейност.

Един от най-задълбочените изследователи на процесите в тази общност, е д-р Асен Колев. В своите изследвания д-р Колев се стреми, освен пространствените и количествени измерения, да изследва и спецификата, по отношение на взаимоотношенията, както вътре в общността, така и по отношение на взаимоотношенията ѝ с останалите общности и ролята и в съвременното българско общество.

Терминът „миллет”, „миллети” и т.н. в различните езици има различни значения и затова много често има различно тълкуване. Най-

често има значението на „религиозна общност”, на „етническа група” и „народ” .

Заявената религиозна принадлежност, фиг. 6 също в основни линии съответства на официалните статистически данни към периода на изследването.

Фиг. 6 Разпределение по религиозна принадлежност.

От данните правят впечатление два основни показателя. Първият е високият процент на нежелаещи да отговорят. Това може да се дължи, както на липса на религиозност, така и на умишлено укриване на реалната религиозност, предвид изследваните райони. Отговор на това би могъл да даде и резултатът от отговорите на самите въпроси в анкетата. Трябва да се отбележи и наличието на отговори като „фашист“, „десен“, „комунист“ и др. Въпреки ниският процент, под 1%, тези отговори могат да се възприемат, както като непознаване на основните религии, така и като nihilизъм, агресивност, както и като признак за дясна или лява радикализация.

Описание на анкетата.

Анкетата включва в себе си седем основни въпроса, които предоставят възможност за по-пълнен анализ на цялостното емпирично изследване.

Уводната част на анкетния лист включва идентификационна част, чиято цел е да даде представа за няколко основни аспекта на социалния статус /измеримите променливи: възраст, пол, образование, професия, етническа и религиозна принадлежност, регион/.

Първият от основните въпроси има два възможни отговора, като основната цел тук е посочения отговор да даде информация до каква степен респондента има нагласа да предпочете материалното за сметка на личностното израстване и стремежа да се работи в интерес на обществото.

Във втория въпрос, респондента бива поставен в хипотетична ситуация, при която той следва да направи избор между собственото си благополучие и защитата на държава, родина и род. Тук основната цел е да се получи сведение относно готовността за жертване на не само на собственото благополучие, но и на най-голямата ценност в личностен аспект – човешкия живот. Тук освен общото ниво на патриотизъм, отговорът би могъл да даде информация и относно отношението на анкетираните към България като държава и Родина. Поради спецификата на дадените отговори към резултатите може да бъде добавен и анализ на конкретни отговори.

При третия въпрос, отново анкетираният бива поставен в хипотетична ситуация, при която той следва да направи избор между личното пространство и обществения интерес. Тук основната цел е, да се добие информация относно доверието в държавните институции.

Четвъртият въпрос цели добиване на информация до каква степен респондентът е готов да пренебрегне стереотипи, да преодолее собствения си инстинкт за съхранение и да извърши действия в интерес на друго човешко същество, независимо от неговото състояние и вид. Общият резултат цели измерване на нивото на милосърдие.

Петият въпрос поставя респондента в сходна на втори въпрос ситуация, но акцентът тук е проверка на готовността за пренебрегване на личния интерес и работа в интерес на групата/обществото. Основната цел е проверка на чувството за принадлежност към обществото и готовност за действия в негов интерес. Вторичната информация, която би могъл да даде въпросът, е до каква степен се прави разлика между война и природно бедствие, а от там коя от двете кризи налага, не само пренебрегване на личното благосъстояние, но и жертвоготовност. Поради спецификата на дадените отговори към резултатите може да бъде добавен и анализ на конкретни отговори.

Шестият въпрос умишлено е зададен само по отношение на съдържанието на думата ВЯРА, като основната цел е да се намали максимално възможността за насочване на респондентите към социално желан отговор. Поради спецификата и индивидуалността на получените отговори, същите не могат да бъдат групирани и кодирани с цел графично изобразяване. При анализът същите се разглеждат в оригинал.

Седмият въпрос от анкетния лист преднамерено провокира анкетираните лица чрез отговора да покажат до каква степен се идентифицират с държавата. Мотивът за формулиране на въпроса е тезата, че идентифицирането на личността към държавата е белег не само за осъзната роля и отговорност, но и би могъл да бъде сериозен възпиращ фактор за извършване на действия срещу нея. При анализът

на получените резултати се изхожда от възприемането на референтни отговори както следва:

Аз – осъзната отговорност и роля на личността по отношение на държавата. Отговорът дава сведение за недвусмислена принадлежност и идентификацията в държавата като субект. Отговорът се възприема като желан верен отговор.

Ние – Осъзната принадлежност. Налице е чувство за общност. Отговорът не може да потвърди осъзната отговорност и роля на личността. Отговорът се възприема като приемлив.

Те – ясно подчертана липса на принадлежност и идентификацията с държавата като субект. Липса на осъзната отговорност и роля на личността. Отговорът се възприема като приемлив.

Основни резултати

Резултати от отговорите на първи въпрос от анкетата.

От обобщените резултати, показани на фиг. 7, е видно, че над 60 % от запитаните предпочитат тежката, но доходна работа, която обаче не предоставя възможност за оставяне на отчетлива за обществото следа и не предоставя възможност за задоволяване на потребностите от по-високите нива на пирамидата на Маслоу⁵.

Фиг. 7 Обобщени резултати от отговорите на първи въпрос.

Около една трета, 31 % от анкетираните предпочитат личностната реализация пред материалния аспект, а 8% не са посочили отговор.

Получените резултати са релевантни спрямо данните, представящи социално-икономически характеристики на регионите в България, и териториалния обхват на извършеното изследване. При влошени икономически социални показатели, логично е фокусът да се

⁵ Maslow A.H., A Theory of Human Motivation, Psychological Review 50(4) (1943):370-96. York University, Toronto, Ontario, ISSN 1492-3713

преориентира към усилие за задоволяване на базовите потребности. В същото време допълнителен корелационен анализ следва да даде отговор, дали възприетите стереотипи по отношение на региони, етнически и малцинствени групи се затвърждават или опровергават.

При получените резултати следва да бъде анализиран и сравнително високият процент на неотоговорили. Той може да бъде показател, както за липса на личностна ориентация и визия за реализация в обществото, така и за липса на способност изобщо за разбиране и адекватен отговор на поставения въпрос. Тези данни в комбинация с резултатите от останалите въпроси биха могли да дадат информация и относно грамотността и общото интелектуално ниво. Стойности, които сами по себе си са фактори по отношение на податливостта на личността към манипулация и процеси на радикализация.

Резултати от отговорите на втори въпрос от анкетата.

Съгласно общата кодировка на анкетата, получените отговори са групирани в пет основни групи.

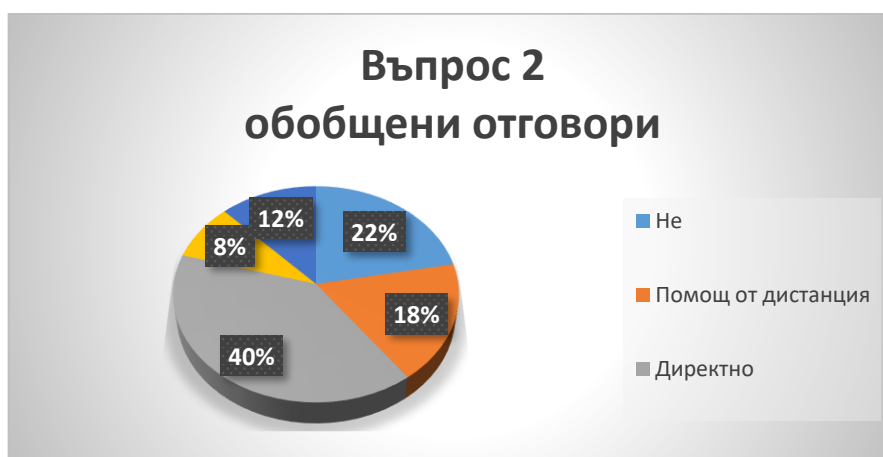
Първа група – директно и безрезервно ангажиране.

Втора група – отговори, при които се заявява готовност за ангажиране, но без това да застрашава живота и здравето на личността.

Трета група – ангажиране, но при определено условие.

Четвърта група – ангажиране, само по отношение помощ на близки или приятели.

Пета група – категоричен отказ от ангажиране по какъвто и да е начин.

Фиг. 8 Обобщени резултати от отговорите на втори въпрос.

От общите резултати (фиг. 8) се вижда, че съществен процент от анкетираните – 40%, биха помогнали директно. В отговорите се

заявява, че независимо от постигнатото благополучие и сигурност, в дадената ситуация лицата биха пожертвали всичко и биха се завърнали и включили в силите за защита на държавата. Това показва, че все още е налице патриотизъм и чувство на дълг към България. При позадълбочен анализ на получените конкретни отговори се оказва, че въпреки готовността за директна помощ една част от анкетираните биха направили тази жертва по-скоро заради близки или по хуманни подбуди, отколкото с цел защита на България като държава или оцеляването на нацията като цяло.

Интерес представлява втората група отговори – помощ от дистанция. Вижда се, че около една пета – 18 % от анкетираните заявяват готовност за ангажиране, но от дистанция.

От посочените отговори е видно, че все пак е налице готовност за ангажиране, но без това пряко да засяга сигурността на анкетираните. Може да бъде обобщено, че в отговорите попаднали в тази група е налице стремеж за „откупуване“ или компенсиране на дълга. Този резултат пряко влияе върху общото ниво на жертвоготовност. Следва да се отчита и вероятността за социално желани отговори.

В отговорите в третата група – 8%, са включени отговори, при които по един или друг начин се наблюдава условност в декларираната готовност за ангажиране. Поставянето на условност означава, че отговарящият не е напълно сигурен в своята готовност и оставя възможност и за отказ, ако наистина хипотетичната ситуация се реализира. В същото време отговори от такъв характер могат да бъдат белег, както за липса на осъзната значимост роля на личността, така и за определено интелектуално ниво, което позволява формулиране на социално желан отговор. Ето защо тази група отговори може да бъде добавена към негативния от очакваните резултати.

Друга група отговори, която има принос към общия негативен резултат е четвъртата група – 12%. Тук респондентите недвусмислено заявяват ангажиране единствено по отношение на близки, роднини и приятели.

Съществен принос към негативния резултат има петата група отговори, която е 22% от общия резултат. Тук респондентите категорично заявяват нежелание да се ангажират спрямо представената ситуация. При анализа на конкретни отговори е налице не само дистанциране но и демонстрирано недвусмислено негативно отношение към България като държава. Такива отговори са⁶:

„НЕ! Бих посъветвал всички близки и познати да се махнат от територията на държавата , ако до този момент не са избрали този логичен избор“

⁶ Отговорите са изписани в оригинал, без редакционна намеса.

„Държава вече няма...“

„България вече е разрушена!“

„Така наречената „държава“ България е просто прикритие на мафиоти като тя е техен дом а ние останалите сме просто робите, които я поддържат. Да се седят и да си гният“

„Управниците, какво направиха за мен да бъда в чужбина, а не в родината си?“

„Бих си помислил, заради самите управници“

Тези отговори показват, не само негативна нагласа, но и поставяне на далите тези отговори извън държавата и липса на каквато и да е идентификация с нея.

Общият анализ показва, че очакваният положителен резултат е по-малко от половината получени отговори, а останалите групи формират около 60%.

Резултати от отговорите на трети въпрос от анкетата.

Съгласно общата кодировка отговорите са групирани в четири основни групи:

Първа група – положително отговорили

Втора група – отрицателен отговор

Трета група – положителен отговор, но с условие

Четвърта група – без отговор.

Фиг. 9 Обобщени резултати от отговорите на трети въпрос.

От резултатите, показани на фиг. 9 се вижда, че приблизително една трета от анкетираните са склонни да предоставят достъп до личните си данни и пространство на държавните институции, с цел защита на обществената сигурност и интерес.

Близо половината от анкетираните – 49% отказват да предоставят такъв достъп, с което от една страна се демонстрира липса на доверие

в институциите, а от друга страна - резултатът е признак за липса на съпричастност към обществото.

Към този негативен резултат могат да бъдат добавени и отговорите попаднали в трета и четвърта група, съответно по 8% и 9%.

По този начин се формира общ дял на респондентите, у които липсва нагласа за сътрудничество с държавните институции от 51%.

Резултати от отговорите на четвърти въпрос от анкетата.

Съгласно разработения сценарий, на обществено място лежи лице с бедно, мръсно облекло, което е в безпомощно състояние и видимо се нуждае от помощ. Тук казусът изисква респондентът да пренебрегне наложените стереотипи и да извърши действия в интерес на друго човешко същество.

При този въпрос отговорите са групирани в шест основни групи:

Първа група – респонденти, които са готови веднага да помогнат, чрез личен контакт и директни действия в интерес на лицето в безпомощност.

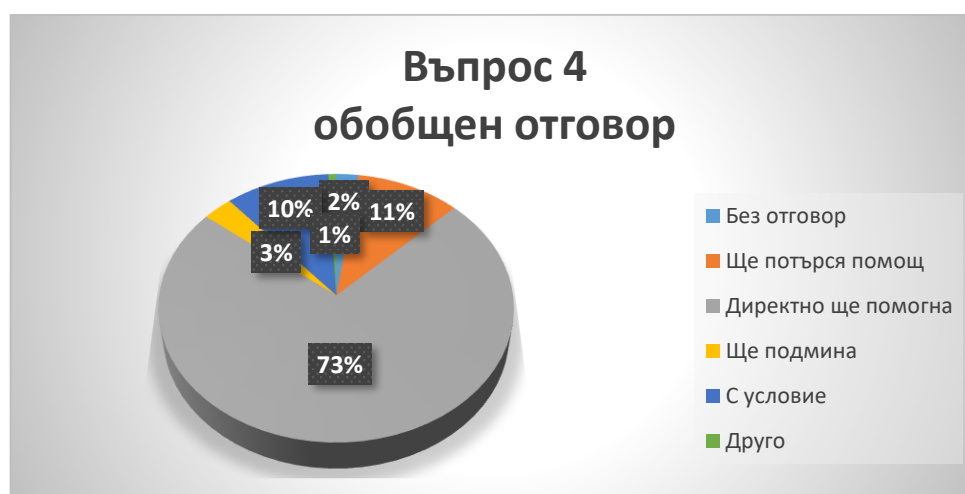
Втора група – респонденти, които са готови да се ангажират, но без пряк контакт.

Трета група – с готовност да окажат помощ, но при определени условия.

Четвърта група – респонденти, които няма да се ангажират.

Петта група – лица, които дават специфичен отговор, който не може да бъде класифициран в някоя от посочените групи.

Шеста група – лица, които не са пожелали да отговорят.

Фиг. 10 Обобщени резултати от отговорите на четвърти въпрос.

От резултатите, изобразени на фиг.10 се вижда, че по-голяма част от респондентите – 73% са готови лично да се ангажират с помощ, включително и чрез директен контакт с човек, независимо от неговия

външен вид. Високият процент означава, че в болшинството от анкетираните е налице високо ниво на милосърдие и емпатия.

Тези качества, могат да бъдат приети като естествени възпиращи фактори, по отношение на манипулация и мотивация за извършване на насилие или други негативни действия спрямо други човешки същества.

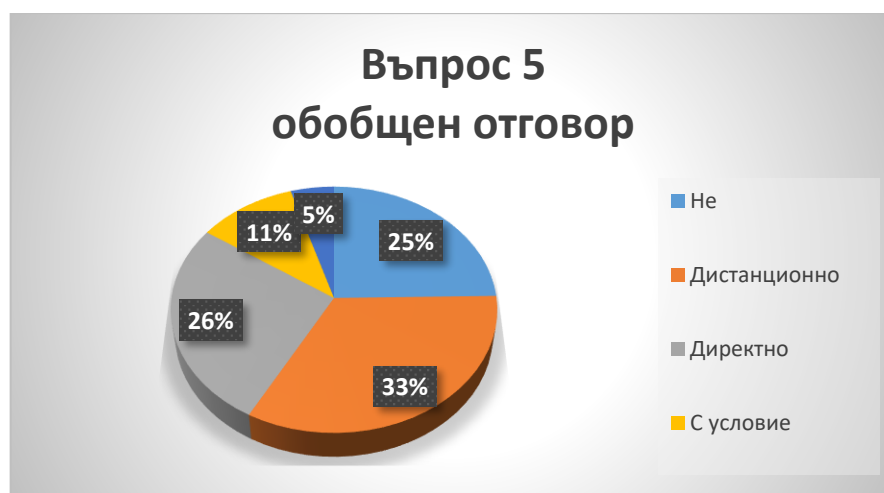
При лицата дали отговори с условие или готовност за ангажиране, но без пряко участие, може да се приеме, че също е налице емпатия и милосърдие, но личната безопасност и комфорт са с приоритет. По отношение на тази група респонденти не може категорично да се приеме хипотезата, че това може да има превантивна роля по отношение на способността за привличане към действия в увреда на друг човек или група. В същото време не може да се предположи с голяма степен на сигурност какво би било поведението на тази група и в ситуации при които не участват, но са свидетели на такива действия. При такива ситуации тези респонденти по-скоро биха се дистанцирали от ситуацията.

Нисък е процентния дял, но все пак е отчетлив на лицата които не биха се ангажирали или не са дали отговор – общо 13 %.

По отношение на анализа, следва да се отбележи и наличието на респонденти, които дават не само отрицателен отговор, но и демонстрират подчертано негативно отношение и липса на каквато и да е емпатия и милосърдие. Може да се приеме, че лица с такива качества по-лесно биха превъзмогнали приетите морални и хуманни бариери, които възпират насилието в обществото. Въпреки ниския процент – 1% от общите отговори, номиналният брой на тези отговори е достатъчно голям за да се направи извод, че е налице вероятност и предпоставка, при отделни лица, тези качества да бъдат канализирани, манипулирани и използвани в интерес на радикални групи или терористични организации.

Резултати от отговорите на пети въпрос от анкетата.

Съгласно общата постановка на анкетираните е представена хипотетичната ситуация, сходна на с тази във втори въпрос. Резултатите отново могат да дадат информация относно готовността на респондента да пренебрегне собствения интерес в името на обществения такъв. Тук фокусът не е толкова към нагласата за жертвоготовност, колкото до идентификация и съпричастност към обществото. Данните, получени от отговора, могат да бъдат и репер по отношение на неистински и социално желани отговори на втори въпрос.

Фиг. 11 Обобщени резултати от отговорите на пети въпрос.

Тук отговорите са групирани отново във пет групи:

Първа група – директно и безрезервно ангажиране.

Втора група – отговори, при които се заявява готовност за ангажиране, но без това да застрашава живота и здравето на личността.

Трета група – ангажиране, но под определено условие.

Четвърта група – ангажиране само по отношение помощ на близки или приятели.

Пета група – категоричен отказ от ангажиране по какъвто и да е начин.

От резултатите изобразени на фиг. 11 се вижда, че почти една трета от респондентите декларират готовност за директно ангажиране с проблема. Този резултат е по-нисък от декларираната готовност във втори въпрос. Това може да се дължи, както на наличието на социално желани отвори на втори въпрос, породени от термина „война“, така и на неистински отговори.

Сравнително висок е процентът на анкетирувани лица, които демонстрират съпричастност и готовност за ангажиране, но без това да застрашава или нарушава личното им благополучие.

Като цяло следва да се отбележи почти пълното съвпадение на броя отговори, дадени в първа и втора група и за двата въпроса. Във втори въпрос – 58 % а във пети въпрос – 59 %. Този резултат показва, че в голяма степен на достоверност може да се приеме, че в по-малко от две трети, или по-голямата част от респондентите все пак има нагласа за съпричастност и ангажиране с криза или проблем, който касае държавата и обществото.

Сравнително нисък – 11 % е броят на отговорите, които декларират готовност за ангажиране, но по един или друг начин в тях се съдържа условие.

И при този въпрос отговорите на респонденти, които биха се ангажирали само със свои близки е съизмерим с втори въпрос – 5%.

Отговорите, попаднали в пета група, не само затвърждават, но и засилват достоверността на резултатите по отношение на негативната нагласа в респондентите – 25%. При анализът на конкретните отговори, Приложение 4, още по-отчетливо се наблюдава не само отказа, но и подчертано негативна нагласа и дистанциране от държавата и обществото.

„Не бих направил нищо, защото има други хора и органи, които трябва да го направят“

„Има си държава за тая работа“

„В никъф случаи ей“

„Не неми интересува“

При негативните отговори правят впечатление и наличие на такива, при които проличава и наличие на разделение в обществото на принципа: НИЕ-ТЕ:

„Да, разбира се, ще потърся първо контакт с близки и приятели, но да помогна на истинските – НЕ, защото те често ни притискат много“

Внимание при анализа заслужава и нивото на грамотност, като съпътстващ фактор. Налице са отговори като:

„Бих помогнал само на близките си. Бих помогнал като им предоставя място за живеене с мен“

„В никъф случаи ей“

„Ще взема семейството си в чужбина. Ще помогна на бедните хора, които нямат домове, ще се погрижа да им се намери дом, защото кой от нашите депутати, министри и други подобно индивиди няма да помогне“

Резултати от отговорите на шести въпрос от анкетата.

Тук анализът се основава на разглеждане на конкретните отговори дадени в анкетата.

Както беше упоменато преднамерено, въпросът е зададен общо по отношение съдържанието на думата ВЯРА. В съответствие с това и голяма част от отговорите свързват тази дума с базови и общи принципи като: вяра в собствените сили, вяра в доброто, доверие в друг човек, оптимизъм за успешен край на дадено начинание.

Част от отговорите обаче демонстрира религиозност в респондентите. По-голямата част посочват религия или директно Бог.

Общото разпределение на отговорите по отделни деноминации съответства и на базовите статистически данни.

Интерес представляват и отговори, които свидетелстват за подчертано атеистични или антагонистични на религиите нагласи и

свързването на религиозните течения с определен вид манипулация и контрол.

При анализа на конкретните отговори отново правят впечатление съществени граматически и правописни грешки, които свидетелстват за ниско ниво на грамотност сред част от анкетираните.

Определена част от анкетираните не дават отговор на този въпрос. Това може да се дължи на усещането, че въпросът е твърде личен или преднамерено нежелание за деклариране на религиозност, предвид някои от наложените стереотипи и формирани негативни нагласи по отношение на някои религиозни последования.

Резултати от отговорите на седми въпрос от анкетата.

Най-провокативният на пръв поглед абстрактен въпрос от анкетния лист поставя респондента пред избор, в който следва да се посочи релация между три местоимения и личното усещане за държава. Съгласно описанието на анкетната конструкция, основната цел е да бъде измерена и анализирана собствената идентификация на анкетираните с държавата като субект.

От резултатите показани на фиг. 12 се вижда, че повечето от половината респонденти – 56% посочват отговор „НИЕ“. Водейки се от наложените разбирания за общност, единение и колективен дух, може да се приеме, че по-голямата част от анкетираните демонстрират именно тези качества. Тук следва да се направи и уточнението, че са възможни различни възприятия и разбиране на думата „НИЕ“. Отговор относно наличието на такава специфика следва да даде по-задълбочен корелационен анализ. Не би могло еднозначно да бъде посочено, че това е грешен отговор, но както беше упоменато в постановъчната част, този отговор е белег, че липсва усещане за пряката роля и отговорност на личността за изграждането и функционирането на държавата във всичките и аспекти.

Фиг. 12 Обобщени резултати от отговорите на седми въпрос.

Въпреки преднамерено абстрактното поставяне на въпроса около 8% посочват отговор „АЗ“. Това означава, че отговорилите ясно осъзнават своята роля и отговорност в държавата. Това е предпоставка, не само за респект към правила, норми и задължения спрямо държавата, но и за активна позиция по отношение на различните аспекти на нейното функциониране. Това включва и аспектите на сигурността.

По-съществено внимание заслужава обаче високият процент на респонденти, посочили отговор „ТЕ“ – 33%. Това означава, че една трета от анкетираните не се идентифицират и не чувстват никаква принадлежност към държавата като субект.

Обобщени изводи

От получените резултати може да се обобщи, че е налице девалвация на отношението към основни императиви, формиращи принадлежността на личността – държава, нация, родина и род. Сериозният процент на положителни отговори с условия, както и ангажиране, само по отношение на готовност за помощ на роднини, или помощ от дистанция, показва и съответно ниво на егоизъм и липса на каквато и да е жертвоготовност. Получения резултат може да бъде определен като фактор, който би могъл да има подпомагаща роля в процесите на радикализация и да способства за привличането на лица към каузите на радикални и терористични групи.

Меркантилността взема превес в ценностната система, което от своя страна, създава предпоставка за по-успешно използване на материалните стимули като мотиватор за привличане към незаконна или терористична дейност. Аналогично този фактор би могъл да влияе и на процесите за привличане на лица към крайни религиозни и идеологически каузи.

Негативен е резултатът по отношение на доверието към държавните институции. Това е признак за състояние в отношението държава – граждани, при което е налице предпоставка за формиране на авторитети, различни от формалните държавни институции, а от там и привличане на лица за действия срещу обществото, държавата и самите граждани.

От конкретните отговори може да се направи извода, че е налице липса на достатъчно разбиране, относно съдържанието на термините „война“, „бедствие“, „заплаха“. Това налага извода, че освен по отношение изграждане на базова ценностна система, следва да се предприемат действия и по отношение на конкретна подготовка и информираност на обществото, относно изследваните проблеми.

Въпреки признаците за девалвация на ценностната система, може се направи извод, че все пак е налице определена степен на религиозност, а част от конкретните отговори свидетелстват за по-

висока отдаденост на дадени религиозни последования. Това обаче, би могло да бъде предпоставка за използване на религиозни конструкти и послания с цел радикализиране на религиозна основа. В същото време останалите отговори, които свързват съдържанието на думата Вяра с всичко друго, но не и с религия, говорят да промяна на ценностната система и нагласите, които в комбинация с останалите императиви, могат също да бъдат предпоставка за по-лесно мотивиране на личността към негативни за обществото действия.

Анализът на резултатите от отговора на последния въпрос от анкетата показва, че въпреки чувството за общност, колектив („НИЕ“), липсва разбиране и осъзнаване на личната роля и отговорност. Високият дял на лица, които не се идентифицират с държавата, една трета, свидетелства за нагласа, която може да се приеме като подпомагащ фактор по отношение на мотивирането и привличането на лица към действия срещу държавата и установения ред. Поставянето на личността извън държавата като субект, води и до липса на уважение, доверие и готовност за сътрудничество с официалните държавни институции.

Полученият резултат, като негативна нагласа е сходен с резултатите от втори, трети и пети въпрос от анкетния лист, а още по-детайлна картина на нагласите, би могла да бъде получена при корелационен анализ по отношение на региони, етнически групи, образователен ценз и др. на анкетиранията лица.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Блюм Г., Психоаналитическите теории личности, Издателство „КСП“, 1996, превод Харвин А.Б. 1996, оформление Альво, ISBN5-88694-030--8

2. Закон за лицата и семейството, в сила от 10.09.1949 г., I. Физически лица - изм. ДВ. бр.120 от 29 Декември 2002 г.

3. Наръчник – към договор УРИ №5785 опм-26 5785мпд-6/24.01.2018 г. – „Провеждане на национално експертно изследване на тема: Ранно разпознаване на признаци на радикализация с оглед осъществяване на ранна превенция“, по проект „Разширяване на експертния капацитет на служителите на МВР за превенция на агресивни прояви в обществото, корупция и радикализация“, договор № BG05SFOP001-2.004-0003-C01/27.12.2016г., за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по Оперативна програма „Добро управление“.

4. **Marinov P.**, Processes of Radicalization and Development of Terrorist Activity, Defence Against Terrorism Review – DATR, Centre of

Excellence-Defence Against Terrorism (COE-DAT).2022, ISSN 1307-9190

5. **Maslow** A.H., A Theory of Human Motivation, Psychological Review 50(4) (1943):370-96. York University, Toronto, Ontario, ISSN 1492-3713